

ВЧЕННЯ ПРО СВОБОДУ Г.С.СКОВОРОДИ ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Тетяна Кушнірова

*Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
T_Kushnirova@ukr.net*

Дмитро Гордієвський

*Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
hordyk10@gmail.com*

Прагнення людини бути вільною, її жага незалежності є предметом дослідження багатьох філософів давнини і сучасності. Тлумачення поняття «свобода» представлено багатьма з них (Дж. Лок, Б. Констан, Дж. Адамс, А. Гамільтон, Т. Джеферсон, Дж. Дьюї, Ж.П.Сартр та ін.). Проте, попри дослідженість проблеми, постає ще чимало запитань щодо різних факторів, пов'язаних із темою свободи, зокрема осмислення самоідентифікації українця на сучасному етапі крізь призму вчення Г.С.Сковороди, визначного українського філософа, просвітителя-гуманіста XVIII століття. Тому у своїй статті ми маємо на меті дослідити вплив поглядів Г.С. Сковороди щодо свободи та пізнання на становлення особистості сучасного українця, передовсім на формування ідентифікації української нації на тлі російської агресії.

Сьогодні, на нашу думку, найбільш актуальним питання свободи постає перед нами через призму поглядів Григорія Сковороди. Дослідження філософської спадщини нашого земляка дає нам точне розуміння того, в чому полягає відчуття свободи для сучасного українця в умовах дії воєнного стану. У творчому доробку Григорія Сковороди прослідковується процес ідентифікації себе як українця, що впливає на розвиток процесів, що відбуваються у державі. І цей процес можна розділити умовно на три чинники, що гармонійно доповнюють бачення ідеалу свободи, що може бути синонімом «незалежності» у площині «людина – людина», «державна – державна», «людина – державна», «державна – людина». За нашу думку, першим чинником процесу ідентифікації стає значення концепції сприйняття світу Григорія Сковороди, другим - гуманістичні ідеї філософа, а третім - його філософські та антропологічні прозріння.

Розуміння ідеалу свободи у художній спадщині Григорія Сковороди на теренах сучасної України передбачає дослідження співвідношення «бажаного» та «реального» в умовах дії воєнного стану, прийняття цінності свободи, що не може бути поглинена чи витіснена іншими прагненнями, та закладена в кожному українці на ментальному рівні. Віддзеркалення поглядів Григорія Сковороди в

сучасному суспільстві полягає у розвитку ідеї «ідеальної держави», «ідеального громадянина», «ідеальної форми правління», «благополучного суспільства». Цей феномен можна спостерігати як серед кола інтелектуальної еліти, так і серед пересічних громадян. У філософському баченні свободи Г. Сковороди поєднані ті аспекти суспільного ідеєтворення, що притаманні більшості українців, та є специфічними рисами українського національного характеру.

Підґрунтям філософських поглядів Г.С. Сковороди є бачення світу як тривимірної взаємодії людини («мікрокосма»), світу («макрокосму») та Біблії («мезокосму»). «Не прекрасний ли храм премудраго Бога мыр сей? Суть же тры мыры. Первый есть всеобщий и мыр обительный, где все рожденное обитает. Сей составлен из безчисленных мыр-мыров и есть великий мыр. Други два суть частинны и малыи мыры. Первый мікрокозм, сиречь - мырик, мырок или человек. Второй мыр символичный, сиречь Библиа... А Библиа есть символичный мыр, затем что в ней собранныя небесных, земных и преисподних тварей фигуры, дабы они были монументами, ведущими мысль нашу в понятие вечныя натуры, утаенныя в тленной так, как рисунок в красках своих» [1, с.338].

Життя Григорія Сковороди є віддзеркаленням його вчень, а прагнення розуміти себе і залишатися вільним створювало гармонію його внутрішнього світу. Звідси походить провідна ідея Г.С. Сковороди: «Пізнай себе! Знехтуй земним, дивись на нематеріальне, З видимого пізнавай невидиме». Це й вислів є яскравим прикладом поєднання ідеї свободи і пізнання. Саме за такі погляди, що роблять цього філософа добре впізнаваним, давно і цілком справедливо охрестили «філософом себепізнання» [2, с.11].

Дослідник естетико-філософських аспектів творчості Г. Сковороди В. Левченко вказує на наявність найбільш бажаної та важливої риси суспільства, де може реалізуватися гармонійна взаємодія та співжиття людей, - толерантність [3, с. 20]. І тут варто розуміти, що толерантність не передбачає безхребетності. Усвідомлення розмаїття поглядів, уподобань, традицій, що існують у світі, передбачає також дотримання певної дистанції у взаємодії з оточуючими. А повага до цих цінностей полягає у не перетині кордонів без дозволу (чи то особисті кордони, чи кордони державні). Саме збереження свободи в собі і навколо себе є великою цінністю саме зараз під час дії воєнного стану. Однією з характерних рис української філософії, що проявилась у творчій спадщині Г. Сковороди, є екзистенційний дух мислення, філософська зосередженість на ролі і призначенні людини у світі [4, с. 485]. Широковідомий вислів Григорія Сковороди: «Світ ловив мене, але не спіймав», - визначає життєву позицію людини, яка знає, що таке бути собою, цінує особисту свободу і в ім'я цих цінностей тримає себе на відстані від ситуації, на яку не має впливу. Тут на передній план може вийти самотність через дещо відсторонену позицію, але, на нашу думку, тут, передовсім, можна говорити про самодостатність. Така життєва позиція, що виражена вчинками і поведінкою, вказує все ж не на ізоляцію від світу, а на позицію спостерігача. На перший погляд така позиція виглядає пасивно. Але тут мова не йде про бездіяльність, а про необхідність усвідомлення своєї ролі в вирі подій, що відбуваються зараз на теренах України. За баченням Г. Сковороди, звернення людини до себе, пізнання себе - це осягнення

нескінченного, Бога. У його працях ми читаємо: «Шукай у собі самому. Пізнай себе, і живи життям, тобі властивим...» [5, с. 138]. Ця думка наштовхує нас на те, що вагомим екзистенційним та ціннісним модусом є свобода, яку мислитель вважає запорукою вільного розвитку людських чеснот і здібностей, основою суспільної гармонії, без якої не може утвердитись справедливість. У вірші «De libertate» Г. Сковорода розмірковує над суттю поняття «свобода» і славить «отця вольності» гетьмана Б. Хмельницького: «Що є свобода? Добро в ній яке? / Кажуть, неначе воно золотее? / Ні ж бо, не злотне: зрівнявши все злото, / Проти свободи воно лиш болото. / О, якби в дурні мені не пошитись, / Щоб без свободи не міг я лишитись. / Слава навіки буде з тобою, / Вольності отче, Богдане-герою!» [6, с.85]. Тут Г. Сковорода робить акцент на внутрішній духовній свободі, яка призводить до духовного визволення від непотрібних людині спокус і зла навколишнього світу. Вільна духовно, внутрішньо суверенна людина була для нього ідеалом. Особливо важливою для людини є свобода волі. Така свобода край необхідна тоді, коли вона повинна визначитися зі своїм покликанням, зі своєю «сродною» працею. Філософ переконаний, що людина стане вільною тільки тоді, коли не буде ні від кого залежати.

Щодо свободи, то у Г. Сковороди немає ні свободи для чогось, ні свободи від чогось. Вона у нього одна і самодостатня. Людина повинна бути вільною для самої себе, для своєї найголовнішої мети - щастя. Людина щаслива перш за все завдяки її серцю, воно є «головою всього в людині», «коренем життя і обителлю вогню і любові» [4, с. 486]. Наголошуючи на необхідності самопізнання, Сковорода зазначав, що пізнати себе і знайти людину - це одне і те ж. Людина повинна любити саму себе і завдяки цьому вона зможе полюбити й інших людей. Саме це є однією з умов досягнення щастя. На основі такої думки мислителя можна стверджувати, що індивідуальне щастя є передумовою щасливого суспільства.

Зіставивши погляди Г. Сковороди з поглядами наших сучасників, ми бачимо, що в багатьох моментах вони збігаються. Це стосується ставлення людини до світу - її відповідальність за власну діяльність та за відчуття, яких вона прагне. Людина несе відповідальність в першу чергу перед собою за те, що для неї є цінним. Чи надасть людина перевагу матеріальному, чи буде прагнути зберегти внутрішню і зовнішню свободу? Бути вільним від світу означає звільнитися від усього тлінного, мінливого, тимчасового, що несе світ матеріальних речей. Філософ уважав, що душа людини – це арена постійної боротьби різних начал, зокрема ангельського та диявольського. На думку Г.Сковороди, сили для боротьби зі злом містяться у самій людині, вони дані їй від природи. У зв'язку з цим філософ стверджував, що «людина відносно себе повинна знати свою «сродність», своє призначення, пам'ятаючи, що вона не тільки частина природи, але і частина суспільства» [7, с.493].

У результаті проведеного компаративного аналізу: зіставлення поглядів Г. Сковороди із поглядами сучасних українців, констатуємо, що ідеї цього мислителя є близькими за духом для багатьох українців. Ідеали Г.Сковороди щодо суспільного устрою, місця в ньому людини витікають із його світоглядної, моральної позиції. Самовдосконалення та прагнення розвитку спонукує наших

сучасників боронити тридцятирічні надбання незалежної України. У свободі полягає щастя. Людина щаслива тоді, коли має можливість вільно обирати свій життєвий шлях, знаходити для себе ту справу, що їй до душі. Сьогодні це означає мати високий моральний потенціал, що є рупором цінності свободи, яка протилежна за своєю суттю рабству як моральному, так і фізичному. Саме така позиція в суспільстві є запорукою успішної координації зусиль кожного задля збереження свободи і незалежності, що закладено в основу художньої спадщини українського філософа Григорія Сковороди.

Література

1. Сковорода Г.С. Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі. Прозові переклади. Листи. К.: Наукова думка, 1983. 542 с.
2. Сковорода Григорій. Вибрані твори в українських перекладах. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2003. 144 с.
3. Левченко В.В. Естетика філософії Г.С. Сковороди: інтерпретації зворотного шляху в майбутнє постмодерну. *ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2000. №37. С. 19-23.
4. Мовчан М.М. Екзистенціали людського буття у філософії Григорія Сковороди: страх, самотність, любов, свобода. *Гілея: науковий вісник*. 2001. Вип. 50. (№8). С. 484 - 489.
5. Захара І.С. Проблеми людини в українській філософії XVI-XVIII ст. *Логос*, 1998. 240 с.
6. Сковорода Г Твори: У 2 т. К.: Обереги, 2005. 2-е вид., виправ. Т 1. 528 с.
7. Павлишин Л.Г. Володимир Винниченко та Григорій Сковорода про гармонійне життя людини як невід'ємний атрибут щастя. *Гілея: науковий вісник*. 2001. Вип. 50. (№8). С. 490 - 494.

УДК 37.013.2:378.046.4

ЗАГАЛЬНОДИДАКТИЧНІ ПРИНЦИПИ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА ОСНОВІ НАСТАНОВ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Леся Лебедик

*Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка
lebedyk_lesya@ukr.net*

Актуальність підготовки педагогів закладів позашкільної освіти у вишах України викликана необхідністю кардинальних змін її змісту, який має забезпечувати необхідний рівень їхньої готовності до роботи в закладі позашкільної освіти, до його фахових знань і вмінь, зокрема, умінь реалізувати набуті знання у практичній професійній діяльності.

Узагальнення останніх публікацій з проблеми підготовки педагогів для закладів позашкільної освіти на основі творчої спадщини Григорія Сковороди,